

Van "Focus en Kritische Massa" naar "Mix en Mobiliteit"

Een van de beleidsvoornemens die zonder veel discussie in het nieuwe FOM Strategisch Plan is geslopen, is "Focus en Kritische Massa". Het feit dat er niet echt over gepraat is, bevestigt dat "focus en kritische massa" net zo'n soort toverwoord lijkt te worden als "kenniseconomie" - een begrip waarvan niemand precies weet waar het voor staat, maar dat je regelmatig in de mond moet nemen om in den Haag te blijven meespelen. Bij navraag blijkt de omarming van het begrip door FOM op twee ideeën te berusten: 1) bij toekomstige verdeling van Europese gelden komen alleen grote spelers met focus aan bod, terwijl 2) de Nederlandse fysica is versnipperd. De Nederlandse fysica is gebaat bij een heldere visie op deze begrippen.

Hoewel het eerste punt (Europees geld gaat naar grote spelers) zeker waar is op sommige deelgebieden, wordt meestal niet beseft dat "focus" en "kritische massa" in andere deelgebieden strijdige begrippen kunnen zijn. De oude reputatie van Bell Labs was gebaseerd op de samenballing van talent over de *volle* breedte van de gecondenseerde materie; de tanende reputatie is grotendeels het gevolg van toenemende focusering op een beperkt aantal deelterreinen. De buitenlandse instituties die onze universiteiten als lichtend voorbeeld (moeten) zien (de Amerikaanse Ivy League scholen, Oxford, Cambridge, Parijs) danken hun aantrekkingskracht en leidende rol juist aan de kritische massa van talent, *niet* aan focus. We moeten van de Nederlandse fysica geen verzameling eng gefocuseerde Max Planck Instituten maken. Het gaat om de juiste "mix" van gefocuseerde instituten én bredere instellingen waar excellentie op internationale schaal zwaarder telt dan focus.

Wat mij in gesprekken over dit onderwerp opvalt, is hoe slecht beleidsmakers begrijpen hoe sterk "focusering" de laatste jaren al heeft plaatsgevonden in Nederland en hoe sterk dat de wetenschapsagenda's al bepaalt. De meeste natuurkundeafdelingen en -instituten hebben zichzelf de afgelopen jaren een duidelijk focus aangemeten (Delft: nanoscience, Eindhoven: polymeren, Groningen: MSC, Theorie UvA: snaartheorie) en handelen daarnaar bij hun aanstellingsbeleid. De potentiële gevaren van een *nog* sterkere focusering: afnemende mobiliteit (welke excellente onderzoeker kan nog een overstap wagen naar een instituut met de "foute" focus?) en toenemende inteelt omdat per vakgebied maar één plek in Nederland is waar een jonge onderzoeker zijn vak kan beoefenen.

Wat mij betreft is daarom de beleidsslogan van de volgende minister van onderwijs "Mix en Mobiliteit".

Wim van Saarloos
Universiteit Leiden